

<https://nabu.gov.ua/news/nabu-i-sap-vykryly-skhemu-nezakonnogo-dostupu-do-zakrytykh-sudovykh-rishen/>

6. Справа адвокатів-хакерів. Як НАБУ виявило паразитів. *Дзеркало тижня*. 22 квітня 2025 р. URL: <https://zn.ua/ukr/anticorruption/sprava-advokativ-khakeriv-jak-nabu-vijavilo-parazitiv.html>

7. Що таке скрипт та скриптова мова. URL: <https://proseo.kiev.ua/stati/shcho-take-skrypt-ta-skryptova-mova/>

Патик Леся Леонідівна,

доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Патик Андрій Анатолійович,

провідний науковий співробітник Науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології Навчально-наукового експертно-криміналістичного інституту Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший дослідник

ВИДИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ, ЩО ПРИЗНАЧАЮТЬСЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ

На початковому етапі розслідування самовільного залишення військової частини або місця служби (СЗВЧ) проводяться різні види слідчих (розшукових) дій. Особливого значення для здобуття доказів такої протиправної діяльності набувають допит свідків, вивчення військових документів (наприклад, наказів про прийом на службу, довідки про хворобу, відрядження тощо) та проведення судових експертиз.

Наявність слідів на місці події або на одязі військовослужбовця, документів при ньому тощо можуть стати підставою для проведення різних видів експертних досліджень, які оформлюються висновком експерта, що є відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України джерелом доказів [1]. Такі дослідження

відкривають можливості особі, яка проводить досудове розслідування щодо з'ясування обставин кримінального правопорушення, встановлення співучасників, попередження вчинення протиправних дій та низки інших важливих фактів.

Обрання виду судових експертиз залежить від об'єктів, якими оперує особа, що проводить досудове розслідування, і від мети, яку вона перед собою ставить. Однак, можна виділити типові судові експертизи, що призначаються під час розслідування таких видів кримінальних правопорушень.

Типовою під час розслідування протиправних діянь, передбачених ст. 407 КК України, є призначення судово-психіатричної експертизи (далі – СПЕ) для встановлення психічної повноцінності та осудності військового (з'ясування того, чи міг він усвідомлювати власні дії та керувати ними), визначення його психічного стану, необхідності застосування певних медичних заходів, його придатності за психічним станом до несення військової служби тощо.

Така експертиза може проводитися як амбулаторно, так і стаціонарно. Підставою для призначення стаціонарної СПЕ є складність розпізнавання психічних захворювань, необхідність уточнення глибини наявних психічних змін, необхідність проведення спеціального лабораторного дослідження, підозра в симуляції та дисимуляції [2].

Наступним експертним дослідженням, яке можуть проводити під час розслідування злочинів СЗВЧ є судово-медична експертиза (далі – СМЕ), яка може бути призначена для підтвердження або спростування наявності тілесних ушкоджень, захворювань або інших обставин, які могли б слугувати поважною причиною для залишення місця служби.

Тобто, мета СМЕ, яку призначають під час розслідування СЗВЧ є – визначити: 1) ознаки й механізм спричинення тілесних ушкоджень; 2) давність і послідовність спричинення тілесних ушкоджень; 3) наявність в організмі алкоголю та наркотичних речовин; 4) питання щодо групової та видової належності знаряддя кримінального правопорушення (яким було спричинено тілесні ушкодження) тощо [3, с. 349].

Для встановлення індивідуально-психологічних особливостей підозрюваних та свідків проводиться судово-психологічна експертиза. Зокрема, таке дослідження спрямоване на встановлення: 1) здатності військовослужбовця сприймати обставини і давати про них об'єктивні показання; 2) у

підозрюваного військовослужбовця на момент вчинення СЗВЧ стану, здатного впливати на його свідомість і діяльність; 3) психічних особливостей, які виключають нормальне виконання певних обов'язків щодо несення військової служби; 4) у військовослужбовця психічного стану, який би спонукав його до вчинення таких видів кримінальних правопорушень; 5) встановлення у військовослужбовця характерних особливостей, які могли б сприяти вчиненню ним протиправних дій [4].

Враховуючи, що доказами вчинення СЗВЧ є різного роду документи, у які вносять зміни або стоїть питання давнини їх виготовлення тощо, виникає необхідність у призначенні технічної експертизи документів, завданням якої є: 1) встановлення способу внесення змін у документ (наданих чи заповнених військовослужбовцем) і виявлення їх первинного змісту; 2) виявлення невидимих і слабо видимих текстів чи зображень у документах; 3) встановлення виду й ідентифікація приладів і технічних засобів, за допомогою яких виготовляли документи або вносили в них зміни; 4) визначення відносної давності виконання документа або його фрагментів; 5) визначення в документах послідовності нанесення штрихів та відбитку печатки; 6) відновлення змісту документа за його розірваними частинами; 7) дослідження відбитків печаток, штампів, факсиміле (спосіб виготовлення, ідентифікація тощо) [4].

У разі внесення змін у документи, які засвідчують начебто поважну причину відсутності військовослужбовця у військовій частині або на місці служби або у інших документах, у вигляді виконання рукописних записів, підписів чи цифрових записів, проводиться судово-почеркознавча експертиза, основним завданням якої є ідентифікація виконавця такого почеркового матеріалу.

Також, у разі огляду документів, предметів та інших об'єктів, буде виявлено сліди папілярних візерунків, проводять дактилоскопічну експертизу, завданням якої є ідентифікація особи за слідами її рук.

У разі виявлення відеозаписів, де військовослужбовець зізнається у своїх протиправних діях для ідентифікації особи, що фігурує на відео, або для встановлення тотожності розшукуваного військовослужбовця за відео або фотозображеннями, доцільно провести судово-портретну експертизу.

За наявності запису розмови, де військовослужбовець зізнається у своїх протиправних діях або розповідає іншу інформацію, що безпосередньо або опосередковано вказує на СЗВЧ, доцільно провести експертизу відеозвукозапису для ідентифікації військовослужбовця за фізичними параметрами голосу або за лінгвістичними ознаками усного мовлення.

Вчинення СЗВЧ часто пов'язане з попередньою змовою осіб, яку слід також довести, і яка може охоплювати спілкування зі співучасниками або іншими особами за допомогою електронних засобів передавання інформації. Такі електронні докази можуть містити на різних телекомунікаційних системах і засобах, зокрема: 1) мобільних телефонах, смартфонах, планшетах, модемах тощо, мобільних додатках; 2) у таких месенджерах, як: WhatsApp, Telegram, Instagram, Signal, Viber та ін. З'ясування змісту протиправного листування, встановлення змісту телефонних розмов та іншої криміналістично значущої інформації відбувається завдяки проведенню телекомунікаційної експертизи, яка є різновидом інженерно-технічних експертиз [5].

Якщо самовільне залишення військової частини або місця служби вчинене зі зброєю, постає необхідність проведення експертизи зброї та слідів й обставин її використання для встановлення її виду, системи, моделі та інших характеристик, а також для вирішення ідентифікаційних завдань.

У разі виявлення у військовослужбовця, який самовільно залишив військову частину ручних гранат, запалів до них та інших вибухових пристроїв, проводять експертизу вибухових пристроїв. Основним завданням такого експертного дослідження за цими кримінальними провадженнями є: 1) визначення належності об'єкта до вибухових пристроїв (боєприпасів) і визначення класифікаційної категорії пристрою; 2) визначення (опис) конструкції пристрою та способу його виготовлення; 3) встановлення здатності пристрою викликати вибух та можливості вибуху пристрою в конкретних умовах (струс, нагрівання тощо) [4].

У деяких випадках може виникнути необхідність у проведенні товарознавчої експертизи, наприклад, коли СЗВЧ поєднане з крадіжкою, тоді під час розслідування слід встановити вартість викраденого майна, військового майна, техніки й озброєння.

Наведений перелік судових експертиз не є вичерпним, оскільки за цими кримінальними провадженнями можуть

призначати й інші види судових експертиз залежно від об'єкта дослідження та обставин, які слід встановити.

Підсумовуючи наведене, слід зазначити, що судові експертизи відіграють важливу роль у здобутті джерел доказів, доведенні фактів такої протиправної діяльності. Зокрема, під час розслідування СЗВЧ за допомогою судових експертиз можливо: 1) підтвердити або спростувати обставини, щодо умислу, мотиву, стану військовослужбовця; 2) встановити причини СЗВЧ (наприклад, психічні розлади, хвороби, травми, конфлікти, насильство); 3) перевірити достовірність пояснень військовослужбовця (чи справді він не міг повернутися з поважних причин, наприклад, полон, евакуація, відсутність зв'язку тощо); 4) документально підтвердити стан здоров'я, фізичний чи психічний стан; 5) виявити подробику медичних та інших документів, які обґрунтовують відсутність військовослужбовця на службі; 6) встановити місце перебування військовослужбовця та низку інших важливих для розслідування обставин.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13 квіт. 2013 р. № 4651-VI (зі змінами та доповненнями станом на 31.07.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Про затвердження Порядку проведення судово-психіатричної експертизи: Закон України від 8 трав. 2018 р. № 865. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18#top>.

3. Розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень: кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти: наук.-практ. посіб. / [І. В. Глов'юк, О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків: ХНУВС, 2023. 400 с.

4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98?find=1&text=%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2#Text>.

5. Перелік видів судової експертизи та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта в Експертній службі МВС: наказ МВС України від

Пензева Катерина Миколаївна,
старший викладач кафедри
криміналістики та судової експертології
Харківського національного університету
внутрішніх справ
Юхно Олександр Олександрович,
професор кафедри криміналістики та
судової експертології Харківського
національного університету внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ Й ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТТЯ ВИЯВЛЕННЯ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

При удосконаленні теоретичних доктринальних засад тактики та методики криміналістики поняття криміналістичної характеристики, застосування і використання термінів щодо розкриття і розслідування кримінальних правопорушень є сталим, одночас при цьому досить рідко вживається термін «виявлення». При цьому, у теорії криміналістики досить рідко використовується і не завжди виокремлюються особливості «викриття» (іноді визначаючи та змішуючи із розкриттям) латентних кримінальних правопорушень, тактика і методика яких має свою специфіку. Вказану прогалину, на нашу думку, слід зкорегувати і виокремлювати в теорії криміналістики, оскільки така *суттєва* різниця існує, зокрема у правозастосовній діяльності. Не зважаючи на те, що термін «розкриття» використовується і досліджується в науці оперативно-розшукової діяльності, він також широко використовується й у теорії криміналістики. Якщо процес розкриття і розслідування кримінального правопорушення здійснюється вже по факту його вчинення і при отриманні правоохоронним органом або органом влади заяви або повідомлення про злочин і діє за принципом «від кримінального правопорушення до підозрюваного», то *виявлення* (латентного) кримінального правопорушення здійснюється навпаки «від пошуку підозрюваного до кримінального